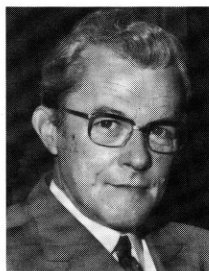

HET KASTEEL 'TER LEIEN' TE BOEKHOUTE

113

N. Kerckhaert

Journalist.

1. INLEIDING

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was het kasteel 'Ter Leien' te Boekhoute bezet door Duitse troepen die tot taak hadden de grens met Nederland te bewaken. In één van de middentorens was toen een bibliotheek ondergebracht waarin het familie-archief en de archieven van het vroegere Boekhoutherambacht werden bewaard. Een gedeelte van dit archief werd door de soldaten verbrand in de open haard van de kamer waarin deze toren uitkwam, en een ander deel werd door de militairen meegenomen. Wat nog overbleef, werd door de toenmalige erfgenamen De Block overgebracht naar Brussel en er als nalatenschap verdeeld in 1931. Ondanks opzoekingen zou daarvan niets meer terug te vinden zijn. Archieven van het ambacht, die op het 'stadhuis' van Boekhoute werden bewaard, zijn overgebracht naar het Rijksarchief te Gent.¹ Daarin zijn echter weinig gegevens terug te vinden over het kasteel en zijn geschiedenis.

2. HERENHOEVE

Vast staat dat 'Ter Leyen' thans het oudste bouwwerk in zijn soort is in de Vier Ambachten. De vroegste tot nog toe bekende vermelding van het *goed ter leyen*, dateert van 1410 toen ene Jan Sloeven en zijn echtgenote Kateline Sersanders de eigenaars waren. Het had toen een oppervlakte van zestien gemeten.² In een weesakte van drie jaar later werd dat nog eens herhaald en werd er aan toegevoegd dat ze aan hun enige dochter, Kateline, toen nalieten: "...goed ter leyen ghelegghen in de prochye van bouchaute". Bovendien kreeg ze ook de bijbehorende "*visscherye, boemen ende cateylen*".³ Over deze eigenaars van 'Ter Leien' is vrij veel bekend. Zo staat vast dat ze beiden tot prominente Gentse families behoorden die heel wat eigendommen bezaten in Vlaanderen. In 1401 woonde ze te Gent aan de Leie voor de Sint-Michielskerk. Verder blijkt dat Kateline Sersanders verwant was met de familie Borluut.⁴

Van een 'kasteel' vind ik tot dan toe geen vermelding, wel van een herenhoeve die kennelijk heel oud was. Volgens GOTTSCHALK⁵ is deze streek sedert het einde van de achtste eeuw echter ononderbroken bewoond. De vroegste bevolking leefde volgens haar op terpen, waaraan de herinnering in ver-

schillende toponiemen bewaard bleef.

Wat Boekhoute betreft lijken zulke plaatsnamen niet aanwezig. Hooguit werd in 1267 gewag gemaakt van een perceel dat de *hegimeet* werd genoemd⁶ en in 1565 de *hooghemeet* liggend "*jeghen over de dreve vanden goede vanden clooster van oostecloo*".⁷ Daarentegen waren er wel heel wat toponiemen die verwezen naar laaggelegen gebieden en waarvan er door DE POTTER en BROECKAERT een aantal worden aangehaald.⁸ Anderzijds vermelden deze auteurs in dezelfde periode ook de namen van dijkwerken zoals *Vernouden dic* en *Boterdam*, wat er op wijst dat men reeds vroeg met wateroverlast had te maken. Daaruit ontstonden trouwens een aantal stroomgeulen (*leden* of *leiden*). Een middeleeuwse variëteit daarvan was *leye*, wat eventueel als oorsprong van de hoevenaam kan worden beschouwd. Een *lede* of *leet* was ook dikwijls de aanduiding van een turfvaart, waarlangs het gedolven turf werd vervoerd.⁹ Op last van 'de wet' van het ambacht werden deze leden regelmatig onderhouden. Ze bleven daarom hun oorspronkelijke loop behouden en vertonen nog grotendeels hetzelfde karakter. Uit oude kaarten blijkt dat in de omgeving van het huidige kasteel dergelijke watergangen voorkwamen¹⁰ en daar nog steeds liggen.

3. ZANDRUG

Het landschap in en rond Boekhoute werd in de Middeleeuwen ook gekenmerkt door *horsten* of *heersten*. Het waren binnen- of stuifduinen die in het noorden van Vlaanderen steeds een west-, oost-richting aannamen en die oorspronkelijk met struikgewas waren begroeid. Toentertijd werden ze *wastinen* genoemd wat op hun onvruchtbaar karakter wijst. Vooral gravin Johanna van Constantinoepel deed heel wat van deze gronden door schenkingen van de hand.¹¹ Onder meer het Wilhelmiën klooster, destijds gelegen tussen Boekhoute en Watervliet, werd op die manier bedacht.

Het toponiem *Horst*, later *Heerst* werd reeds in 1235 vermeld.¹² Een van deze stuifduinen strekte zich van het zuiden van Sint-Laureins (toponiem Hoogte) over Bentille (Kaprijke) en de parochie Graafjansdijk (Bassevelde) tot het centrum van Boekhoute uit. Vandaar dat twijfel gerechtvaardigd is of dit

1 Medegedeeld door de heer Verschaffel, de huidige eigenaar van het kasteel.

2 SAG, rks. 330/14 fo 319.

3 SAG, rks. 330/15 fo 190vo. Willem Soete was toen pachter.

4 Uit de schepenakten van deze stad blijkt ook dat Kateline Sersanders verwant was met de familie Borluut en meer bepaald met Joos Vijdt en Liesbeth Borluut die opdracht gaven aan Jan Van Eyck en zijn broer om het Lam Gods te schilderen. Zie hierover ook R. VAN ELSLANDE, *De vijftiende-eeuwse Gentse kunst in de Vier Ambachten*, (in deze bundel).

5 GOTTSCHALK, M.K.E., *Historische geografie van West Zeeuws-Vlaanderen*, (Assen 1955), dl. I, p. 37.

6 F. DE POTTER en P.J. BROECKAERT, *Geschiedenis van Bouchaute*, p. 2.

7 RAG, *Archief Ambacht Boekhoute* (AAB), nr. 407.

8 DE POTTER en BROECKAERT, *o.c.*, p. 2. *Met Mordilve, Nickersdilve, Pudsmerre*, enzovoort. Ze dateren allemaal van voor de overstromingen van 1376 en later. In het middelnederslands is een *dilve* een gracht of sloot. Mogelijk houdt dit verband met de turfongingning.

9 GOTTSCHALK, *o.c.*, p. 40.

10 RAG AAB, nr. 96. In een document van 1778 heet het: "*Ten negensten eenen waterganck begint op de stede van Bouchaute in den Casteel Cavel, passeert den Teerlijnschen (dijk?) ende vereenigt zigh met den tweeden hoofdt watergangh in den vliet op Bouchaute.*"

11 Zie Th. LUYKX, *Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen*, (Antwerpen/Utrecht 1946).

12 DE POTTER en BROECKAERT, *o.c.*, p. 2.

13 Opvallend is het wel dat de kerk van Boekhoute de oudste was van de Vier Ambachten. Ze wordt door GOTTSCHALK als de moederkerk van alle kerken in het Utrechtse deel van dit gebied aangeduid. Of ze werd gebouwd op last van de Utrechtse domheren dan wel een gevolg was van de kerstening door de H. Willibrord is niet meer uit te maken. Alleen wijst het er op dat hier in de vroege middeleeuwen een relatief belangrijke bewoning was tot stand gekomen. Voor goed begrip dient men zich rekenschap te geven dat de Vier Ambachten kerkelijk ressorteerden onder het bisdom Utrecht. De Duitse koningen verleenden met politieke oogmerken ruim steun aan de Rijksbisschoppen, ook in de onontgonnen gebieden. Zie: GOTTSCHALK, M.K.E., *De Vier Ambachten en het Land van Saaftinge in de Middeleeuwen*, (Assen 1984), p. 362.